КЛЮЧОВА ТЕМА[1]
Стаття 2 Першого протоколу до Конвенції
Правила вступу та вступні іспити

(Останнє оновлення: 31.08.2026)

Вступ

Відмова Держави гарантувати доступ до навчального закладу може становити порушення права на освіту (*«Кемпбелл та Козенс проти Сполученого Королівства» (Campbell and Cosans v. the United Kingdom)*, 1982).

Утім, Суд визнає пропорційність певних обмежень для права на доступ до освіти. Право на освіту може підлягати імпліцитно прийнятим обмеженням, оскільки «за своєю природою [воно] потребує регламентування з боку Держави». Регламентування діяльності навчальних закладів може змінюватись із часом і залежно від місця, *inter alia*, відповідно до потреб і ресурсів громади та особливостей різних рівнів освіти. Відповідно, Держави-учасниці Конвенції користуються певною свободою розсуду в цій сфері, хоча остаточне рішення щодо дотримання вимог Конвенції покладається на Суд (*«Тарантіно та інші проти Італії» (Tarantino and Others v. Italy)*, 2013, § 44; *«Килич проти Туреччини» (Kılıç v. Turkey)* (ухв.), 2019, § 24).

Принципи, отримані з поточної судової практики

Гарантії, передбачені статтею 2 Першого протоколу до Конвенції, поширюються на існуючі заклади вищої освіти (*«Лейла Шахін проти Туреччини» (Leyla Şahin v. Turkey)* [ВП], 2005, §§ 134-142; *«Килич проти Туреччини» (Kılıç v. Turkey)* (ухв.), 2019, § 23).

Правила вступу (доступ до закладів вищої освіти):

- Стаття 2 Першого протоколу до Конвенції обмеження доступ до закладів вищої освіти особами, які подали відповідну заяву на вступ і склали іспити (*«Лукач проти Росії» (Lukach v. Russia)* (ухв.), 1999; *«Тарантіно та інші проти Італії» (Tarantino and Others v. Italy)*, 2013, § 46).
- Регламентуючи доступ до закладів вищої освіти, Держави-учасниці керуються широкими межами свободи розсуду щодо якостей, які вимагаються від абітурієнтів, з метою відбору осіб, здатних досягти успіху в здобутті вищого освітнього рівня. Щоб не порушувати положень статті 2 Першого протоколу до Конвенції, система відбору не повинна шкодити самій суті права на освіту (*«Алтинай проти Туреччини» (Altınay v. Turkey)*, 2013, § 41; *«Килич проти Туреччини» (Kılıç v. Turkey)* (ухв.), 2019, § 29); крім того, щоб не порушувати права, гарантовані статтею 14, яка розглядається в поєднанні зі статтею 2 Першого Протоколу до Конвенції, система відбору не може базуватися на оцінюванні абітурієнтів на умовах, несумісних з принципами рівності та справедливості (*«Алтинай проти Туреччини» (Altınay v. Turkey)*, 2013, § 41).
- Суд взяв до уваги той факт, що в усіх європейських країнах існувала тенденція щодо розширення доступу до закладів вищої освіти, поширюючи правила вступу на інші

[1] Підготовлено Секретаріатом Суду. Не покладає зобов'язань на Суд.
Цей переклад опубліковано за домовленістю з Радою Європи, Європейським судом з прав людини та Верховним Судом (Україна) і виконано бюро перекладів «Профпереклад».

навчальні заклади на додачу до тих, що видають традиційний диплом про вищу освіту, зокрема шляхом визнання «здобуття професійно-технічної освіти високого рівня … як належної підготовки до вищої освіти» (*«Алтинай проти Туреччини» (Altınay v. Turkey)*, 2013, § 43).

- Будь-яка правова підстава для широкого розсуду щодо анулювання результатів вступних іспитів абітурієнтів на підставі їхньої неспроможності пояснити свій успіх може створити таку правову невизначеність, яка не відповідатиме принципу верховенства права як одному з базових принципів демократичного суспільства, закріпленому в Конвенції, або завдаватиме шкоди самій суті права на освіту (*«Мюрсел Ерен проти Туреччини» (Mürsel Eren v. Turkey)*, 2006, § 46). Абітурієнти, які відповідають визначеним законодавством умовам вступу до університету, мають право вступити до цього університету (*там само*, § 48).

Вступні іспити з квотами на вступ:

- Оцінювання абітурієнтів за допомогою відповідних тестів з метою визначення найбільш гідних абітурієнтів є пропорційним заходом, який гарантує мінімальний і достатній рівень університетської освіти (*«Тарантіно та інші проти Італії» (Tarantino and Others v. Italy)*, 2013, § 49). Суд не компетентний ухвалювати рішення щодо змісту або доцільності відповідних критеріїв (*там само,* § 49).
- Що стосується власне квоти на вступ (*numerus clausus),* то тут явно актуальними та безсумнівно прийнятними є міркування щодо наявності достатніх ресурсів. Це передбачає право на доступ до освіти лише за умови її доступності та у відповідних межах, що часто залежать від наявності ресурсів, необхідних для забезпечення роботи закладів освіти, включно, *inter alia,* з людськими, матеріальними та фінансовими ресурсами, беручи до уваги відповідні міркування, як-от якість цих ресурсів, особливо якщо йдеться про державні університети (*«Тарантіно та інші проти Італії» (Tarantino and Others v. Italy)*, 2013, § 51). Що стосується застосування квоти на вступ до приватних університетів, Держава має всі підстави для здійснення суворого регламентування цього сектора (особливо у галузях освіти, де мінімальний та достатній освітній рівень має виняткове значення), щоб забезпечити доступ до приватних навчальних закладів не лише на основі фінансових можливостей абітурієнтів, незалежно від їх кваліфікації та професійної придатності (*там само*, § 52).
- Держава має право враховувати потребу суспільства у представниках конкретної професії як основу для застосування квоти на вступ. З огляду на те, що підготовка певних категорій спеціалістів потребує величезних інвестицій, Державі доцільно прагнути до інтеграції кожного успішного кандидата на ринку праці (*«Тарантіно та інші проти Італії» (Tarantino and Others v. Italy)*, 2013, § 56).

Варті уваги приклади

Правила вступу (доступ до закладів вищої освіти):

- Рішення Комісії у справі *«X. проти Австрії» (X. v. Austria)* від 1973 року щодо встановлення максимальної тривалості навчання в університеті (стаття 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції: неприйнятно — явно необґрунтовано);
- Рішення Комісії у справі *«X. проти Сполученого Королівства» (X. v. the United Kingdom)* від 1980 року щодо обмеження доступу до академічного навчання для абітурієнтів, які досягли академічного рівня, необхідного для отримання найбільшої

користі від пропонованих навчальних курсів (стаття 2 Першого протоколу до Конвенції: неприйнятно — явно необґрунтовано);

- *«Мюрсел Ерен проти Туреччини»*, 2006, щодо анулювання успішного результату абітурієнта на вступних іспитах до університету через низькі результати за попередні роки. Рішенню щодо анулювання результатів, яке судами було залишено в силі, бракувало правової та раціональної основи, що призвело до свавілля (§§ 40-52, порушення статті 2 Першого протоколу до Конвенції);
- *«Алтинай проти Туреччини» (Altınay v. Turkey)*, 2013, (1) щодо застосування різних коефіцієнтів до оцінок випускників професійно-технічних училищ та випускників звичайних середніх шкіл (§§ 36-50, відсутність порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції); і (2) щодо впровадження через декілька років після того, як заявник вирішив вступити до професійно-технічного училища, нових умов вступу до університету без перехідних заходів (§§ 51-61, порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції);
- *«Килич проти Туреччини» (Kılıç v. Turkey) «Килич проти Туреччини» (Kılıç v. Turkey)* (ухв.), 2019, щодо системи зарахування до університету, яка надає більшої ваги попередній основній спеціальності студента (§§ 26-34, стаття 2 Першого протоколу до Конвенції: неприйнятно — явно необґрунтовано).

Вступні іспити з квотами на вступ:

- *«Тарантіно та інші проти Італії» (Tarantino and Others v. Italy)*, 2013, щодо вступних іспитів з квотами на вступ до університету на медичні та стоматологічні факультети у державному та приватному секторі (§§ 47-59, відсутність порушення статті 2 Першого протоколу до Конвенції).

Повторення загальних принципів

- Стислий огляд загальних принципів, передбачених статтею 2 Першого протоколу до Конвенції, див. у рішенні у справі *«Тарантіно та інші проти Італії» (Tarantino and Others v. Italy)*, 2013 (§§ 43-46).

Подальші посилання

Довідники з судової практики:

- Посібник зі статті 2 Першого протоколу до Конвенції — Право на освіту

Інші ключові теми:

- Дискримінація у доступі до освіти

КЛЮЧОВІ ПОСИЛАННЯ З СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Провідні справи:

- *«Кемпбелл та Козенс проти Сполученого Королівства» (Campbell and Cosans v. the United Kingdom)*, №№ 7511/76 і 7743/76, 25 лютого 1982 року, серія A № 48 (порушення статті 2 Першого протоколу до Конвенції);
- *«Тарантіно та інші проти Італії» (Tarantino and Others v. Italy)*, №№ 25851/09 та 2 інші, ЄСПЛ 2013 (відсутність порушення статті 2 Першого протоколу до Конвенції)

Інші справи відповідно до положень статті 2 Першого протоколу до Конвенції:

- *«X. проти Австрії» (X. v. Austria)*, № 5492/72, рішення Комісії від 16 липня 1973 року (стаття 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції: неприйнятно — явно необґрунтовано);
- *«X. проти Сполученого Королівства» (X. v. the United Kingdom)*, № 8844/80, рішення Комісії від 9 грудня 1980 року, Рішення і доповіді 23 (стаття 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції: неприйнятно — явно необґрунтовано);
- *«Лукач проти Росії» (Lukach v. Russia)* (ухв.), № 48041/99, 16 листопада 1999 року (стаття 2 Першого протоколу до Конвенції: неприйнятно — явно необґрунтовано);
- *«Лейла Шахін проти Туреччини» (Leyla Şahin v. Turkey)* [ВП], № 44774/98, ЄСПЛ 2005-XI (відсутнє порушення статті 2 Першого протоколу до Конвенції);
- *«Мюрсел Ерен проти Туреччини» (Mürsel Eren v. Turkey)*, № 60856/00, ЄСПЛ 2006-II (порушення статті 2 Першого протоколу до Конвенції);
- *«Алтинай проти Туреччини» (Altınay v. Turkey)*, № 37222/04, 9 липня 2013 року (відсутність порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції, щодо скарги стосовно дискримінації заявника в доступі до вищої освіти через запровадження коефіцієнтів, що шкодять інтересам випускників професійно-технічних училищ, у порівнянні з випускниками звичайних середніх шкіл; порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції, щодо скарги стосовно непередбачуваного характеру змін у правилах доступу до вищої освіти в університеті через декілька років після того, як заявник обрав свій майбутній освітній шлях, за відсутності перехідних заходів, застосовних до цієї справи);
- *«Килич проти Туреччини» (Kılıç v. Turkey)* (ухв.), № 29601/05, 5 березня 2019 року (стаття 2 Першого протоколу до Конвенції: неприйнятно — явно необґрунтовано).